

Régészeti feltárások Budapest területén 2012-ben

Archaeological excavations in the territory of Budapest in 2012

A régészeti feltárásokat a Budapesti Történeti Múzeum 2012-ben is a korábbi szervezeti keretek között, hagyományos struktúrában végezte. Míg a megyei önkormányzatok által fenntartott muzeális intézmények többsége ez évben állami fennhatóság alá került, a BTM továbbra is a fővárosi önkormányzat intézménye maradt. A régészeti feladatellátás alapvető jogszabályi kerete azonban az év második felében többször és lényegesen megváltozott. Változtak a régészeti védettségre és a régészeti feltárással kapcsolatos általános és különleges előírások, módosultak a régészeti feltárási tevékenység részletes szabályai és a nagyberuházásokra vonatkozó feltárási tevékenység részletes szabályozása.

A fenti jogszabályváltozások alapjaiban érintették, érintik a BTM régészeti munkájának kereteit és sokszor tartalmát, részleteit is. Változott a feltárással jogosult intézmények köre, amelyek között azonban a BTM továbbra is a főváros területén illetékes feltárási szerv maradt, azaz a korábbi feltárási kötelezettsége változatlan. Érzékenyen érinti az intézményt azonban a nagyberuházások idő és pénzkorlátja, valamint az e rendelkezésekkel kapcsolatos többlet-adminisztráció. Különösen azért, mert a főváros területén található az ország védett régészeti emlékeinek egy jelentős része. A főváros történeti városmagjainak területe-

The Budapest History Museum conducted archaeological excavations within the established organizational framework and traditional structure in 2012 too. While this year most of the museums previously supported by the county municipalities were transferred to state authority, the Budapest History Museum remained an institution belonging to the municipality of the capital. The legislative frameworks of the archaeological service were, however, considerably modified on a number of occasions during the second half of the year. The general and specific regulation of archaeological protection and excavation has undergone change, the detailed rules of archaeological excavation have been altered, as were the detailed regulation of preventive excavations preceding large scale developments.

The legislative changes listed above have fundamentally affected the framework and often also the content and details of the archaeological work conducted within the Budapest History Museum. The range of institutions entitled to carry out excavations was modified, but among these, the Budapest History Museum continued to serve as the competent archaeological organization within the territory of the capital, so its previous competence remained unaltered. The new financial and time frames for large-scale development-lead

tén végzett, nagyberuházásokhoz köthető feltárások jogszabályban megállapított és nem a feladathoz illeszkedő idő- és pénzkorlátja sokszor veszélyhelyzetet teremt a régészeti örökség számára, s konfliktusos helyzet alakul ki a beruházó és a feltárást végző intézmény között. Ezen a konfliktuson sokszor csak helyileg, egymás feladatait értékelve és közös felelősségvállalással tudunk felülemelkedni. (Jelenleg ezt a konfliktusos helyzetet próbáljuk kezelni a Várkert Bazár építéséhez kapcsolódó régészeti feltárásoknál is.) A jogszabályokban az elmúlt évben megjelent új fogalmak (állami nagyberuházás, előzetes régészeti dokumentáció, elfedés) mellett további, korábban ismeretlen fogalmak jelentek meg: pl. a régészeti projektterv, vagy a „jelentős régészeti emlék” kategóriája, amelyek valós tartalmát, kritériumait csak az elkövetkezendő év folyamán fogjuk gyakorlatban is megtapasztalni. A jogszabályváltozások gyors ütemét a feltárásokra vonatkozó intézményi belső szabályozás is igyekezett követni, bár igen nehéz volt a nem egyszer csak néhány hónapig hatályos rendeletekkel a napi gyakorlatban lépést tartani.

Az intézmény régészeti feladatellátását tovább nehezítette, hogy a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal megszűnésével egyidejűleg, a hatósági és ellenőrzési feladat, amely korábban egyetlen minisztériumnál volt, az év második felében több minisztériumhoz került. A régészeti feladatellátás ellenőrzése a Belügyminisztériumhoz, a hatósági munka a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumhoz került, míg a szakmai munka felügyelete továbbra is az Emberi Erőforrások Minisztériumánál maradt. Miután ezek a változások az év utolsó negyedében következtek be, valódi hatásukat az intézmény munkájára csak a következő évben lehet lemérni.

excavations, however, seriously concern our institution too, as does the increased administrative workload that resulted from these provisions, especially because a significant number of the protected archaeological sites in Hungary are located within the territory of the capital. The legally determined financial and time frames of the excavations related to large scale developments in the area of the historical city center of Budapest, which are not appropriate to the actual tasks, often create a situation that endanger the archaeological heritage and produce conflict between the developer and the institution responsible for the excavations.

The participants can often overcome these conflicts only on a local scale, by appreciation of each other's tasks and sharing responsibilities. (Currently we are trying to handle such a conflict situation at the archaeological excavations related to the constructions at the Buda Castle Bazaar. In addition to the concepts that first appeared in the law last year (state-controlled large scale development, preliminary archaeological documentation, archaeological site capping), new, previously unknown regulations have been introduced such as the archaeological project plan and the category of "significant archaeological site". We will experience in practice the real content and criteria of these new regulations only during the year to come. We have been trying to follow the tight rhythm of the legislative changes with the modifications in our institutional internal regulation too, although in daily practice it has been difficult to keep up with decrees that were often in force no longer than a few months.

The archaeological tasks of our institution were often further complicated by

Ásatások, gyarapodás

A 2012. évben a korábbi évek csökkenő tendenciája megállt: a régészeti feltárások száma enyhe emelkedést mutat. Régészeink 20 megelőző és 9 próbafeltárást vezettek. A régészeti megfigyelések száma nagyjából az előző évinek felelt meg, 90 helyszínen adtunk szakfelügyeletet kivitelezési munkákhoz, amelyet növelt az ELMŰ és a FŐGÁZ intézményével kötött keretmegállapodások alapján végzett 37 megfigyelés. A régészeti feltárások során az intézmény 22 régésze összesen 1337 napot töltött terepen, ezen idő alatt 69054 m² területet kutatott át. A régészeti gyűjtemények 213 láda leletanyaggal (zömében kerámia), s több mint 200 egyedi tárggyal gyarapodtak, amelyek konzerválása, feldolgozása a következő évek feladata lesz.

A kutatások több helyszínen is értékes eredménnyel szolgáltak. Az őskori kutatások középpontjában ez évben a csepeli csatormafejlesztési projekt munkálatai álltak, amely a következő évre is áthúzódik. A kivitelezéshez kapcsolódó megfigyelések nyomán a terület neolitikumtól, a rézkoron és a bronzkoron keresztül egészen a népvándorlás korig terjedő időszakáról kaptunk újabb adatokat. A feltárás módszerében is figyelemre méltó. Az Európai Unió projekt igen szűkös határideje miatt a feltárás a kivitelezéssel párhuzamosan, igen fesztített tempóban, de jól szervezeten zajlott. A római kori kutatások egyik fontos helyszíne volt a katonaváros nyugati temetője (Bécsi út), ahonnan több temetkezés szolgáltatott épen maradt használati és viseleti tárgyakat. Egy másik fontos ásatási helyszín volt az aquincumi polgárváros nyugati előtere (Keled utca), ahol igyekeztünk egy leendő baseballpálya területén, lehetőleg roncsolásmentes módszerekkel,

the decision according to which the magisterial and monitoring tasks previously belonging to the same ministry were – in parallel with the elimination of the Office of Cultural Heritage – divided between different ministries. The monitoring of archaeological service was moved under the authority of the Ministry of Interior, the magisterial tasks under the Ministry of Public Administration and Justice, while the supervision of the professional work remained with the Ministry of Human Resources. As these changes were effected in the last quarter of the year, their real impact on the activity of our institution can only be evaluated in the following year.

Archaeological excavations and acquisition

In contrast with the decreasing tendency of the past years, the number of archaeological excavations showed slight growth in 2012. Our archaeologists conducted 20 preventive and 9 test excavations. The number of archaeological observations, more or less, corresponded to the number in the previous year: Archaeological observation linked to construction work was carried out at 90 sites, with an additional 37 observations conducted within the framework agreement signed with the ELMŰ and FŐGÁZ institutions. Altogether 22 archaeologists from the institution spent 1337 days in field work at archaeological excavations, investigating a surface of 69,054 m². The archaeological collections were increased by 213 boxes of finds (mostly pottery) and more than 200 individual objects, the conservation and analysis of which will be the task for the following years.

Interesting results were produced by the research at several sites. Prehistoric

műszeres lelőhely-felderítéssel a legtöbb információt nyerni. Az elmúlt év geofizikai felméréseit követően fémkeresővel is átvizsgáltuk a terepet, és a legígéretesebb pontokat szakszerűen feltárva olyan egyedi leleteket találtunk, amelyek a Római Birodalom területén is ritkaságszámba mennek (pl. bronz kettős mécses). Nagy állami projektekhez kapcsolódott a Kelenföld-Tárnok vasút kivitelezési munkáinak megfigyelése, az előkerült leletek feltárása, valamint a Nagytétény városközpont rehabilitációja során végzett ásások.

A legnagyobb kiterjedésű és a legnagyobb figyelmet keltő régészeti feltárásunk a Budai Vár területén zajlott. Amellett, hogy az intézmény középkoros régészeti folyamatosan jelen voltak a Budai Várban zajló út- és közműfelújítási munkáknál, hosszas, több mint másfél éves előkészítést követően végre megindulhattak a régészeti munkák a Várkert Bazar területén is. Első lépcsőben a próbafeltárásokat végeztük el, majd ezek nyomán elkészítettük a megelőző feltáráshoz vonatkozó tervezetünket is. A tervezést és előkészítést a vonatkozó, fentebb már említett jogszabályok adta idő és pénzügyi korlátok megnehezítették, s mire a feltárási szerződést megkötöttük, már a téli időszakban jártunk, ami a szabadtéri szakmai munkát speciális körülmények közé kényszerítette. A munka egy részét így is sikerült 2012-ben befejezni, 2013-ban már csak a kivitelezéshez kapcsolódóan tudunk majd munkát végezni. A feltárások – bár még korántsem fejeződtek be – a Budai Vár keleti, Duna felőli előterének török és középkori történetéhez szolgáltatnak új adatokat, leleteket. A BTM legfontosabb ásásairól és a legjelentősebb leletekről továbbra is tájékoztat a múzeum régészeti honlapja (www.varosiregeszet.hu).

research focused on the archaeological tasks related to the construction works on the drainage development project in Csepel this year that will continue in the following year too. New data were provided during the observations related to the construction works concerning several archaeological periods in the area, from the Neolithic through the Copper and Bronze Ages to the Migration Period. The excavation also deserves attention concerning the methods applied. Due to the tight deadline of the project financed by the European Union, the excavation was carried out in parallel with the construction work, in a tight rhythm but with effective organization. One of the most important Roman Period sites being researched was the western cemetery of the Military Town (Bécsi Road), where there were a number of burials containing personal articles and costume elements that survived intact. The western foreground of the Civil Town of Aquincum (Keled Street) was another important research site where archaeological site detection with mechanical devices was employed on the territory of a future baseball park in an attempt to procure a maximum of information with preferably non-destructive methods, by. Following the geophysical survey carried out last year, the territory was investigated with a metal detector as well. Excavating the most promising using the proper professional methods, unique finds were brought to light that may be considered rarities anywhere within the entire territory of the Roman Empire (e.g. half of a two-piece oil lamp). Archaeological observation and the excavation of detected finds during the construction work on the Kelenföld-Tárnok railway line and the excavation carried

Muzeológiai munka, nyilvántartás

A korábbi évek ásatásainak feltárási dokumentációi közül 47 db készült el. Valamivel kevesebb a restaurált tárgyak száma a korábbinál, ugyanakkor megfigyelhető, hogy a saját műhely részvétele a teljes restaurálásban növekedett, külső műhelyeket a gyarapodás csökkenése miatt már nem kell igénybe vennünk.

A nyilvántartás területén az elmúlt év magas szintjét tartani tudtuk. A hagyományos nyilvántartással leltározott dokumentumok (fotó, rajz), tárgyak száma a tavalyi évben látványosan csökkent, míg a digitális adathordozón nyilvántartásba vett dokumentumok, tárgyak száma ezzel szemben növekedett, több mint 170 000 volt. A számítógépes nyilvántartás feltételeinek megteremtése, valamint a BTM egységes régészeti nyilvántartása kialakításának előkészítése érdekében valamennyi érintett szakmai osztály képviselőjének részvételével munkacsoport alakult és kezdte meg működését ebben az évben.

Tudományos munka, publikációk, nyilvánosság

A BTM régészeti osztályainak publikációs tevékenysége a korábbi években megszokott keretek között mozgott 2012-ben is. A régészeti feltárások eredményeit az „Aquincumi füzetek” sorozat 18. kötete (szerk. Vámos P – Zsidi P.) mutatta be. Az Aquincumi Múzeum római kori csonteszköz anyagának gyűjteményi katalógusa (szerk. Facsády A.) is megjelent ebben az évben. E mellett a BTM régész munkatársai 20 előzetes ásatási közlésben, 25 tanulmányban tették közzé kutatási eredményeiket, valamint 4 könyv megírásában és kiadásában közreműködtek. A közönséget sajtótájékoztató formájában informáltuk a BTM Aquincumi Múzeuma és az Osztrák

out during the rehabilitation of the town center of Nagytétény were related to large-scale state development projects.

The museum archaeological excavation that covered the largest surface and generated the greatest public interest was one that took place in the territory of the Buda Castle. Our archaeologists were continuously present at the reconstruction works of the roads and public utilities in the Buda Castle, and it was finally possible to start archaeological work on the territory of the Várkert Bazár (Castle Bazaar) as well, after long preparations that took one and a half years. As a first step, test excavations were carried out, and based on these findings, plans were prepared for the preventive excavation. The planning and preparatory process was rendered more difficult by the temporal and financial constraints defined in the above-mentioned laws. When the excavation contract was finally signed, it was already the winter season, forcing us to carry out archaeological work in the open-air under special circumstances. However, even under these circumstances part of the work could be completed in 2012. In 2013, work could be conducted only in connection with the construction. The excavations – though still far from being completed – provided new data and finds on the Ottoman Period and medieval history of the eastern foreground of the Buda Castle overlooking the Danube. The archaeological website of the Budapest History Museum (www.varosiregeszet.hu) continues to present recent news on the most important excavations and the most significant finds.

Museological work, inventorying

The field documentation for 47 excavations conducted in previous years was

Régészeti Intézet geofizikai kutatásainak előzetes eredményeiről.

Az új régészeti leletek bemutatását ebben az évben újszerű tartalommal töltötte meg az Aquincumi Múzeum. A „Műtárgymesék – Fővárosi régészeti értékeink más-képp” című kiállítás keretében kollégáink egy-egy „kedvenc” műtárgyukról adtak szakszerű, de személyes vonatkozású információt. Áprilisban a Wien Museum meghívására az új aquincumi feltárásokat bemutató kisebb kiállítás készült Bécsben, a Römermuseumban, „Neues aus dem römischen Budapest. Archäologische Entdeckungen aus den Jahren 2007 und 2011” címmel.

*Részlet az Aquincumi Múzeum „Műtárgymesék” című időszaki kiállításából
Detail of the “Tales of Finds” temporary exhibition in the Aquincum Museum*

completed. The number of restored objects lagged behind previous data. The capacity of our own conservator workshop in overall restoration work, however, has increased so that because of the decrease in the growth of the collection it was not necessary to entrust external workshops.

We were able to maintain the high standards set in the previous year in the field of inventorying. The number of the documents and objects inventoried using traditional methods (photographs and drawings) conspicuously decreased during the last year, while the amount of documents and objects inventoried with digital media has increased to more than 170,000 items. A working group responsible for the establishment of the conditions of digital inventorying and the preparation of a unified archaeological inventory within the Budapest History Museum was formed and began its activities this year, with the participation of each impacted professional department.

Scholarly activity, publications, publicity

The publishing output of the archaeological departments of the Budapest History Museum in 2012 also remained within the range characterizing preceding years. Results of the archaeological excavations were presented in the 18th volume of the “Aquincumi füzetek” series (eds. P. Vámos and P. Zsidi). A catalogue of the Roman Age bone tools housed in the collections of the Aquincum Museum was published too this year (ed. A. Facsády). In addition, archaeologists of the Budapest History Museum published their results in 20 preliminary archaeological reports and 25 studies. They also contributed to the preparation and publication of 4 books. We held a press conference for the wider

*Az elkészült Pannonia Provincia Program projekt létesítményei az Aquincumi Múzeum területének délnyugati sarkában (légi felvétel: Civertan Stúdió)
The facilities of the Pannonia Provincia Program in the southwestern part of the Aquincum Museum (photo by Civertan Stúdió)*

Az Aquincumi Múzeumban befejeződött a „Pannonia Provincia Program”. A turisztikai vonzerő növelését célzó projekt eredményeként többek között új látogatói bejárat, új kőtár és egy római kori ház rekonstrukciója várja a látogatókat. A Vármúzeumban megnyílt a Középkori Osztály és az Újkori Várostörténeti Osztály által irányított nagy vállalkozás, a budapesti várostörténeti állandó kiállítás, „Budapest – Fény és árnyék – A főváros ezeréves története” címmel.

Zsidi Paula

public in the concerning the preliminary results of the joint geophysical research project of the Aquincum Museum of the Budapest History Museum and the Archaeological Institute of the Austrian Academy of Sciences.

Presentation of the most recent archaeological finds in the Aquincum Museum was topped up with an innovative content this year. Within the framework of the exhibition “Tales of Finds”. Archaeological finds exhibited in a different perspective” through the eyes of our colleagues offered a professional but, at the same time, personal presentation of their “favorite” objects. A smaller-scale exhibition was prepared in April in the Römermuseum in Vienna at the invitation of the Wien Museum with the title “Neues aus dem römischen Budapest. Archäologische Entdeckungen aus den Jahren 2007 und 2011” and presenting recent excavations in Aquincum.

The “Pannonia Provincia Program” ended at the Aquincum Museum. Some of the results of the project aimed at increasing tourism attractiveness, a new visitors’ entrance, a new lapidary and a reconstruction of a Roman Period house to receive visitors to the museum. A permanent exhibition entitled “Budapest – Light and Shadow: The 1,000-year History of a Capital” presenting the urban history of Budapest was opened in the Castle Museum. It was a large-scale enterprise coordinated by the Medieval Department and the Modern Urban History Department at the museum.

Paula Zsidi